

Vrt vseh svetih

<i>EŠD</i>	14625
<i>kraj</i>	Ljubljana
<i>leto načrta in</i>	
<i>leto dokončanja:</i>	1937–1940
<i>čas prenove:</i>	1985–1990
<i>odgovorna</i>	
<i>konservatorica:</i>	Mojca Arh Kos

Vrt vseh svetih, zgrajen po načrtih Jožeta Plečnika v letih 1937–1940, je izjemno domiseln koncept poslovilnih objektov, unikatna arhitektura in izvirno izpeljana ideja pokopališke ureditve. Plečnik je ureditev na omejeni velikosti zemljišča zasnoval kot mesto mrtvih, a ne v smislu turobnosti kraja, temveč kot kraj zadnjega slovesa od umrlih, kjer v intimnosti posameznih kapel poteka poslovilni sprevod žalujočih. Tegobnost kraja omili tudi parkovna ureditev kompleksa v sklopu dreves - gabrov, smrek in omorik -, grmovnih ograj, razporeditve klopi, vodnjaka, stebrov in kandelabrskih svetilk.

Za vstopnim poslopjem – propilejami – so v parku razporejene kapele, posvečene ljubljanskim farnim patronom, kranjskemu zavetniku sv. Ahacu ter praočetu in pramateri Adamu in Evi. Vsaka kapela je edinstvena arhitektura, drugače zasnovana in likovno oblikovana ter z drugačno notranjo opremo, ki jo sestavljajo kamniti katafalki, lestenci, oltarni deli in slikana razpela. Impozantni poudarek kompleksu nasproti vhodnih propilej predstavlja objekt molilnice s poslovilnim odrom – katafalkom.

Kompleksu potreben spremljajoči funkcionalno delavniški program je Plečnik zasnoval na skrajnem vzhodnem območju ter ga od poslovitvenega prostora ločil z živo mejo. V izjemnem oblikovanju fasad objekta delavnic se pomensko zakriva funkcionalnost objekta, ki z obzidanim vhodnim delom hkrati predstavlja pendant vhodnemu delu.

.....
Vhodno stebrišče v Vrt vseh svetih.

.....

V avgustu 1938 je stavbenik Matko Curk začel gradnjo. Sprva sta Plečniku pri risanju načrtov in nadzorov pomagala Gizela Šuklje in Edvard Ravnikar, pozneje pa Vlasto Kopač, in sicer od junija 1938 do italijanske zasedbe Ljubljane aprila 1941. Pri gradnji kompleksa so sodelovali stavbenik Emil Tomažič, delovodja Andrej Kerševan, nadzorni inženir Franc Čepon in mestni vrtnar Anton Lap. Pasarski izdelki so delo bratov Lojzeta in Rafaela Žmuca ter delavnice Ivana Kregarja. Kiparske izdelke, razen figur na kapeli sv. Frančiška, ki so delo Alojzija Kogovška, je naredil Božo Pengov. Poslikave na delavniški stavbi, s prizori iz evangelijev in liki svetnikov, mučencev in pomembnih osebnosti slovenske in slovanske krščanske zgodovine, je ustvaril slikar Slavko Pengov.

Plečnikove Žale so delovale vse do leta 1979, ko je bil po načrtih arhitekta Kerševana zgrajen krematorij na novem delu pokopališča. Poslovilne kapelice so bile tedaj označene med drugim tudi kot politično neprimerne in so jih zaprli. Kompleks je ostal na obrobju interesa, nerešena namembnost in slabo vzdrževanje pa sta še pospešila njegovo propadanje. Delavniški prostori so bili za nekaj časa oddani v najem Restavratorskemu centru, da bi ob svoji dejavnosti skrbel tudi zanje.

Kapela sv. Frančiška
pred in po obnovi.

.....

Moliinica.

Upravljevac pokopališča je skrbel za parkovni del, nevdrževani objekti pa so propadali in postali tudi tarča vandalskega uničevanja.

Leta 1982 je mesto Ljubljana sprejelo sklep o nujnosti zavarovanja Navja in Plečnikovih Žal kot kulturnih spomenikov. Med letoma 1982 in 1985 so bila tako dela usmerjena najprej v prenovo Navja, takoj po uspešnem koncu te prenove pa so se začele še intenzivne priprave za začetek prenove Plečnikovih Žal. Po skoraj desetletnem obdobju od ukinitve kompleksa je Plečnikove Žale verjetno rešilo šele nepričakovano zanimanje tujih strokovnjakov za Plečnikovo arhitekturo, ki se je porodilo ob uspešni Plečnikovi razstavi v Parizu leta 1986. Program obnove vseh objektov sta januarja 1985 pripravila takratna Ljubljanski regionalni zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine ter Restavratorski center Slovenije.

Kljub temu je misel o vrnitvi Plečnikovih Žal prvotnemu namenu še dolgo ostala neuresničena. Medicinska fakulteta Univerze v Ljubljani je nato dala pobudo za ustanovitev manjšega medicinskega muzeja na Plečnikovih Žalah, saj je bil brat Jožeta Plečnika, prof. dr. Janez Plečnik, pomemben anatom in profesor. Doseženo je bilo tudi načelno soglasje, da kompleks v celoti prevzame Arhitekturni muzej iz Ljubljane in v kapelah razstavi arhivsko dokumentacijo. V letu 1987 je bila pripravljena okrogla miza o namembnosti Plečnikovih Žal, njihovem vzdrževanju, novi cerkvi, džamiji, pokopališčih, pogrebih, pokopih itn. Leta 1989 je izvršni svet skupščine mesta Ljubljane sprejel sklep o imenovanju delovne skupine za pripravo elaborata o pogojih, možnostih in načinu vrnitve Plečnikovih Žal namenu, za katerega so bile zgrajene. Leta 1990 je bila nato imenovana delovna skupina za obnovo Plečnikovih Žal in v naslednjem letu je obravnavala program za izvajanje popolne dejavnosti. Februarja 1992 se ponovno začeli pokopavati iz kapelic, leta 1994 pa se je Pogrebna dejavnost Žale, d. o. o., preselila iz prostorov ob Tomačevski cesti v prostore vhodnih objektov propilej.

V obdobju med letoma 1985 in 1990 so bila v večini izvedena vsa nujna obnovitvena dela na kompleksu, ki so obsegala številna in različno zahtevna dela za odpravo vseh poškodb v času propadanja in dela obnove zunanje ureditve. Skladno s konservatorsko-

restavratsko stroko so se pri obnovi upoštevala tudi določila pokopališke dejavnosti za ponovno vzpostavitev funkcioniranja objektov.

V obdobju med letoma 1994 in 2004 je Podjetje Žale, d. o. o., vzdrževalo kompleks in skrbelo zanj, obenem pa še naprej obnavljalo notranjo opremo objektov. Arhitekturni muzej Ljubljana je od arhitekta Vlasta Kopača pridobil tudi bogato arhivsko dokumentacijo. Kopač je nato vse do svoje smrti leta 2006 tudi pomagal z nasveti pri obnovi sten notranjosti kapel.

Na podlagi konservatorskega programa ZVKDS, OE Ljubljana, za območje Plečnikovih Žal so bila leta 2004 izvedena tudi obnovitvena dela na molilnici. Temu objektu, ki ni bil nikoli uporabljen za svoj prvotni namen, je bila tedaj dana nova, galerijska namembnost.

Zaradi potreb po novih upravnih in sprejemnih prostorih Javnega podjetja Žale, d. o. o., ki so zdaj začasno urejeni v severnem upravnem objektu propilej, se v skladu s konservatorsko-restavratskim program pripravlja projektna dokumentacija za prenovo in spremembo namembnosti že dalj časa opuščenega vzhodnega, nekdanj delavniškega dela Plečnikovih Žal. V letu 2006 so se izvedla tudi vsa potrebna dela za varovanje in nadzor kompleksa, v prihodnosti pa bodo spet potrebna obširnejša vzdrževalna in obnovitvena dela celotnega kompleksa.

Plečnikove Žale – Vrt vseh svetih – so se uvrstile tudi na ugledni seznam območij evropske kulturne dediščine, ki s svojimi vrednotami prispevajo k oblikovanju kulturne identitete Evropske unije. Odbor za evropsko dediščino je namreč v Madridu 25. 1. 2007 priznal pravico do znaka evropske dediščine trem območjem kulturne dediščine v Sloveniji, spominski cerkvi sv. Duha na Javorici nad Tolminom, Partizanski bolnišnici Franja v Dolenjih Novakih pri Cerknem ter Plečnikovim Žalam – Vrtu vseh svetih.

Prenova Plečnikovih Žal je pozitiven primer vračanja kompleksa njegovi izvorni namembnosti, saj so pri tem dejanju, tako v procesu odločanja o namembnosti kot med samimi prenovitvenimi deli, sodelovale različne stroke. Kljub številnim interesom, tudi političnim, je bila na koncu, tudi po zaslugi konservatorske stroke, med letoma 1992 in 1994 Plečnikovim Žalam povrnjena izvorna namembnost.

MOJCA ARH KOS

fotografije: stran 83 in 85 **MOJCA ARH KOS**, stran 84 spodaj **DAMJAN PRELOVŠEK**, zgoraj **ARHIV ZVKDS, OE LJUBLJANA**

Literatura in viri

Arhiv Arhitekturnega muzeja Ljubljana.

Arhiv ZVKDS, OE Ljubljana.

PRELOVŠEK, DAMJAN; KOPAČ, VLASTO. *Žale arhitekta Plečnika*, Ljubljana 1992.

KREČIČ, PETER. *Jože Plečnik*, Ljubljana 1992.

HRAUSKY, ANDREJ; KOŽELJ, JANEZ; PRELOVŠEK, DAMJAN. *Plečnikova Ljubljana, vodnik po arhitekturi*, Ljubljana 1996.

HRAUSKY, ANDREJ; KOŽELJ, JANEZ; PRELOVŠEK, DAMJAN. *Jože Plečnik: Dunaj, Praga*, Ljubljana 2006.